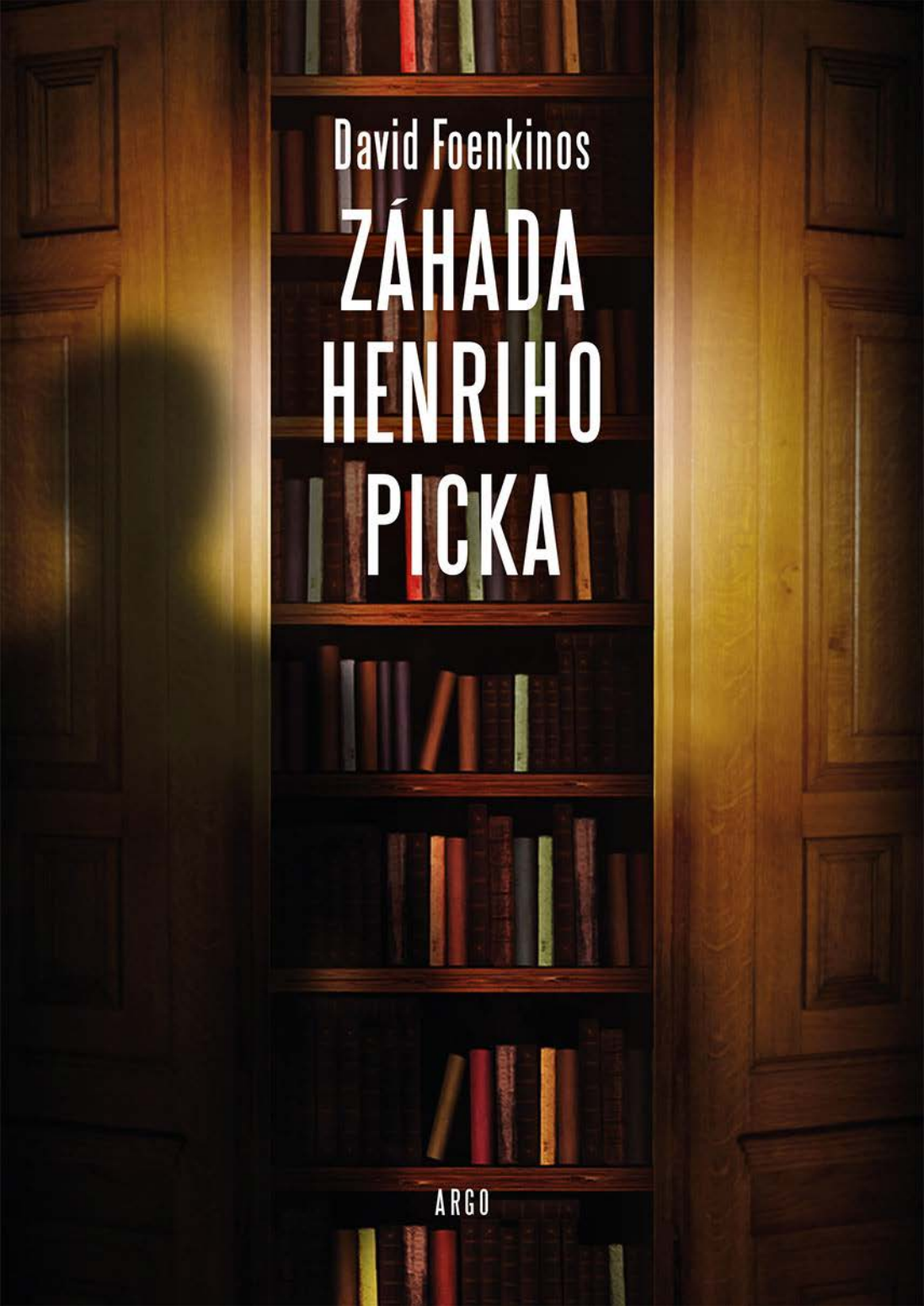

A photograph of a tall wooden bookshelf filled with books, viewed through an open wooden door. The scene is dimly lit, with a warm, golden light source on the left creating a strong glow and casting long shadows. The books on the shelves have various colored spines, including red, green, and brown. The door frames on either side are made of dark wood with decorative panels.

David Foenkinos

ZÁHADA HENRIHO PICKA

ARGO

David Foenkinos

**ZÁHADA
HENRIHO
PICKA**

ARGO

Czech edition © Argo, 2018
© Éditions Gallimard, Paris, 2016
Translation © Danuše Navrátilová, 2018

ISBN 978-80-257-2361-6 (váz.)
ISBN 978-80-257-2448-4 (e-kniha)

„Tato knihovna je nebezpečná.“

ERNST CASSIRER
o Warburgově knihovně

ČÁST PRVNÍ

V roce 1971 vyšel americkému spisovateli Richardu Brautiganovi román *Potrat*.¹ Jde v něm o poněkud zvláštní milostnou zápletku mezi knihovníkem a mladou ženou, která má obdivuhodné tělo, ale hodně kvůli němu trpí, jako by existovalo prokletí krásou. Vida – tak se hrdinka jmenuje –, vypráví, jak se kvůli ní zabil muž za volantem; řidič, očarován úžasnou chodkyní, jednoduše zapomněl na silnici. Po nárazu se mladá žena rozběhla k autu. Zakrvácený řidič jí před smrtí ještě stihl říci: „Jste tak krásná, slečno!“

Popravdě řečeno, Vidin příběh nás zajímá méně než příběh knihovníkův. Protože v tom spočívá zvláštnost tohoto románu. Hrdina pracuje v knihovně, která přijímá všechny knihy, jež nakladatelé odmítli vydat. Potkáte tam například člověka, který přinesl do zdejšího depozitáře rukopis poté, co přestál čtyři sta odmítnutí. Před očima vypravěče se tak

¹ Román s podtitulem „Historická romance 1966“.

hromadí knihy všech žánrů. Lze tu vystrachat esej *Pěstování květin ve světle svíček v hotelovém pokoji*, právě tak jako kuchařku receptů na jídla sesbíraná v Dostojevského románech. Takovéto uspořádání má úžasnou výhodu: místo v regálech si vybírá sám autor. Než si najde svoje místo v této podobě antiodkazu pro potomstvo, může se toulat mezi stránkami svých prokletých kolegů. Naproti tomu rukopisy zaslané poštou se zásadně nepřijímají. Dílo, které nikdo nechtěl, musí přinést autor osobně, jako by tento akt symbolizoval vůli k poslednímu a konečnému rozloučení.

O několik let později, v roce 1984, spáchal autor *Potratu* v kalifornském Bolinasu sebevraždu. K Brautiganovu životu a k okolnostem, jež ho přiměly, aby si na něj sáhl, se ještě vrátíme, ale prozatím zůstaneme u knihovny zrozené z jeho fantazie. Na samém počátku devadesátých let 20. století dostala tato představa konkrétní podobu. Jeden vášnivý čtenář založil na Brautiganovu počest „knihovnu odmítnutých knih“. Tak se ve Spojených státech zrodila Brautigan Library, útočiště pro osiřelé knihy, jež si neosvojilo žádné nakladatelství. Najdete ji ve Vancouveru ve státě Washington.² Brautigana by skutek jeho fanouška jistě dojal, ale víme opravdu, co cítí zesnulí? O založení knihovny referovalo mnoho deníků a mluvilo se o něm i ve Francii. Knihovník v bretonském Crozonu zatoužil učinit přesně totéž. A tak v říjnu 1992 založil francouzskou verzi knihovny odmítnutých.

² Informace o činnosti této knihovny najdete snadno na internetových stránkách www.thebrautiganlibrary.org.

Jean-Pierre Gourvec byl hrdý na tabulku, již si příchozí mohli přečíst u vchodu do jeho knihovny. Byl to Cioranův aforismus a vyzníval ironicky, uvážíme-li, že Gourvec nikdy neopustil Bretaň:

„Paříž je ideální místo k prosvihnutí života.“

Gourvec patřil k lidem, kteří upřednostňují rodný kraj před vlastí, aniž se proto mění v nacionalistické fanatiky. Jeho vzhled dával tušit spíše opak: svou šlachovitostí, výškou, výraznou načervenalou pigmentací a krkem zbrázděným naběhlými žilami okamžitě navozoval představu tělesného místopisu cholerické povahy. Neprávem. Gourvec byl rozvážný a moudrý a slova pro něho měla smysl a účel. Stačilo strávit pár minut v jeho společnosti a první, falešný dojem se rozplynul: ten člověk vzbuzoval dojem, že je spořádanost sama.

Gourvec tedy přerovnal regály tak, aby v zadní části městské knihovny vyšetřil místo pro veškeré rukopisy toužící po útulku. Všechno to stěhování mu připomnělo tento výrok Jorge Luise Borgese: „Brát si knihy z knihovny a vracet je na místo znamená unavovat police.“ Dnes musejí být úplně vyčerpané, pomyslel si Gourvec s úsměvem. Vtipkování vzdělance, navíc vzdělance osamělého. Tak vnímal sám sebe a nebyl daleko od pravdy. Gourvec neoplýval společenským nadáním, jen vzácně se smál stejným věcem jako jeho rodáci, ale uměl se přinutit k vyslechnutí vtipu. Čas od času

dokonce zašel na pivo do hospody na konci ulice, poklábosil si o všem a o ničem, hlavně o ničem, říkal si, a v těch úžasných chvílích kolektivního vzrušení dokázal přijmout pozvání na partičku karet. Nevadilo mu, když si o něm ostatní mysleli, že je jako oni.

O jeho životě se vědělo málo, snad jen to, že žije sám. V padesátých letech se oženil, ale manželka ho po několika týdnech opustila. Nikdo nevěděl proč. Říkalo se, že se s ní seznámil na inzerát: než se setkali osobně, dlouho si dopisovali. Byla tohle příčina nezdaru jejich manželství? Gourvec možná patřil k mužům, jejichž plamenná vyznání se dobře čtou, k mužům, pro něž se všechno opouští, ale z jejichž krásných slov se nevyhnutelně vyklube zklamání. Některé zlé jazyky tehdy šuškal, že manželka mu utekla tak rychle, protože byl impotentní. Správnost této teorie se zdá málo pravděpodobná, ale když je psychika složitá, lidé se rádi utíkají k tělesnému základu. Tajemství Gourvekovy citové epizody tedy nikdo nerozlouskl.

Nebylo známo, že by po manželčině útěku udržoval trvalou známost, a děti neměl. Těžko lze tedy zjistit, jaký sexuální život vedl. Mohli bychom si ho představovat jako milence opuštěných žen, ve společnosti paní Bovaryových tehdejší doby. Některé zřejmě hledaly mezi regály víc než uspokojení romantického snění. Ve společnosti muže, jenž uměl naslouchat, jelikož uměl číst, se dalo uniknout jednotvárnému životu. Pro tyto domněnky však neexistuje žádný důkaz. Jistá je jen jedna věc: Gourvekovo nadšení a zaujetí pro knihovnu nikdy nepolevilo. Každého čtenáře vítal neobyčejně pozorně,

naslouchal mu a pomáhal mu, aby si vytvořil osobní cestu skrze nabízené knihy. Podle něho problém netkvěl v tom, zda čteme rádi, nebo nerádi, ale zda dokážeme najít knihu, která se hodí právě k nám. Všichni se můžeme zamilovat do čtení, pokud se nám dostane do ruky ten správný román, ten, který se nám bude líbit, který nás osloví a od kterého se už nebudeme chtít odloučit. K dosažení tohoto cíle vyvinul zdánlivě až paranormální metodu: pozorně si prohlédl každého čtenáře a z jeho tělesného vzezření odvodil, jakého autora potřebuje.

Neutuchající elán, s jakým rozvíjel činnost své knihovny, ho nutil, aby ji neustále rozšiřoval. V jeho očích šlo o obrovské vítězství, jako kdyby knihy tvořily neduživou a slábnoucí armádu, jejíž ohniska odporu proti naprogramovanému zániku dostávají příchuť bouřlivé vzpoury. Crozonská radnice mu dokonce povolila, aby přijal asistentku. Podal si tedy inzerát. Gourvec miloval vybírání a objednávání nových knih, pořádání svazků v regálech a spoustu dalších činností, ale představa, že by měl rozhodovat o *lidské bytosti*, mu naháněla hrůzu. Přesto snil o tom, že najde jakéhosi literárního komplice: někoho, s kým bude moci dlouhé hodiny diskutovat o používání trojteček v dílech Louise-Ferdinanda Célinea nebo se s ním dohadovat o důvodech sebevraždy Thomase Bernharda. Jeho touze stála v cestě jediná překážka: vědomí, že nedokáže nikoho odmítnout. Vyřešil to jednoduše. Rozhodl se, že přijme toho, kdo přijde nejdřív. Tak do knihovny nastoupila Magali Crozeová, vyzbrojená nespornou schopností rychle reagovat na pracovní nabídku.

Magali četbu nijak zvlášť nemilovala,³ ale protože byla matkou dvou chlapců v útlém věku, potřebovala rychle najít práci. Tím spíš, že její manžel pracoval jen na poloviční úvazek v servisu Renaultu. Ve Francii se začátkem devadesátých let vyrábělo čím dál méně aut a ekonomická krize nebrala konce. Ve chvíli, kdy podepisovala smlouvu, si Magali vzpomněla na manželovy ruce neustále zamazané kolomazí. Ji při celodenní manipulaci s knihami takhle patálie určitě nepotká. Půjde o rozdíl zásadní; z hlediska rukou se ona a její manžel vydali na diametrálně opačné dráhy.

Gourvekovi se nakonec zalíbila představa, že bude pracovat s někým, pro koho knihy nejsou posvátné. Uznal, že člověk může velice dobře vycházet s kolegou i bez toho, že by každé ráno diskutovali o německé literatuře. On radil čtenářům a ona obstarávala logistické záležitosti; ukázalo se, že jsou dokonale sehraná dvojice. Magali nepatřila k těm, kdo zpochybňují iniciativy nadřízených, ale co se týkalo odmítnutých knih, nedokázala svoje pochybnosti nevyjádřit.

„K čemu je dobré skladovat knihy, které nikdo nechce?“

„Ten nápad se zrodil v Americe.“

„No a?“

„Je to hold Brautiganovi.“

„Komu?“

³ Když se na ni Gourvec poprvé zadíval, okamžitě ho napadlo: „Vypadá na to, že se jí bude líbit *Milenec* Marguerite Durasové.“

„Brautiganovi. Vy jste nečetla *Sen o Babylonu*?“

„Ne. Na tom nesejde, je to divný nápad. A navíc, vy opravdu chcete, aby sem nosili svoje knihy osobně? Budeme mít na krku všechny psychopaty z okolí. Spisovatelé jsou cvoci, to všichni víme. A s těmi, kterým nic nevyšlo, to musí být ještě horší.“

„Konečně budou mít své místo. Považujte to za dobročinnost.“

„Chápu. Přejete si, abych byla matkou Terezou všech ztroskotaných psavců.“

„Ano, tak nějak.“

„...“

Magali ponenáhlu připustila, že by to mohl být skvělý nápad, a plna dobré vůle se to dobrodružství pokusila zorganizovat. V té době Jean-Pierre Gourvec uveřejnil ve specializovaných časopisech, zejména v *Lire* a v *Le Magazine littéraire*, inzerát vybízející autory, kteří si přáli uložit svůj rukopis v knihovně odmítnutých, aby se vypravili do Crozonu. Nápad se okamžitě zalíbil a přijelo mnoho osob. Někteří spisovatelé projeli celou Francii, aby se zbavili plodu svého neúspěchu. Dalo se to přirovnat k mystické pouti, k literární mutaci Santiaga de Compostela. Urazit stovky kilometrů, abyste se zbavili pocitu zmaru z toho, že nikdo nechce vydat vaše dílo, to mělo velkou symbolickou hodnotu. Byla to cesta k zahlazení slov. A francouzský departement, v němž Crozon leží, má možná daleko větší moc: jmenuje se Finistère, konec Země.

Zhruba za deset let knihovna přijala téměř tisíc rukopisů. Jean-Pierre Gourvec trávil čas jejich pozorováním, uhranutý působivostí toho zbytečného pokladu. V roce 2003 vážně onemocněl a dlouho ležel v brestské nemocnici. Vnímál to jako dvojí utrpení: zdravotní stav ho soužil méně než fakt, že už není se svými knihami. Z nemocničního pokoje dál uděloval pokyny Magali, sledoval literární novinky a rozhodoval, které knihy objednat. Nesmělo nic chybět. Poslední síly vynakládal na to, čím vždycky žil. Zdálo se, že knihovna odmítnutých knih už nikoho nezajímá a to ho rmoutilo. Poté, co utichl počáteční rozruch, projekt živořil, a to jen díky šeptandě. A špatně na tom začínala být i Brautigan Library ve Spojených státech. O opuštěné knihy už nikdo nestál.

Gourvec se vrátil silně pohublý. Člověk nemusel být věstec, aby uhodl, že jeho dny jsou sečteny. Obyvatelé města, v jakési dobromyslné reakci, znenadání pocítili nepotlačitelnou touhu půjčovat si knihy. To umělé knižní nadšení rozdmýchala Magali, protože pochopila, že Jeanu-Pierrovi přinese poslední okamžiky štěstí. A Jean-Pierre byl nemocí natolik oslaben, že mu nedošlo, jak nepřírozený je ten náhlý příliv čtenářů. Naopak, dal se přesvědčit, že jeho celoživotní práce nebyla marná. Odcházel ukolébáván tímto obrovským uspokojením.

Magali také požádala několik známých, aby narychlo napsali román, protože chtěla zaplnit police s odmítnutými knihami. Nutila k tomu dokonce i svoji matku.

„Ale já neumím psát.“

„To nevadí, teď je ta správná chvíle. Vyprávěj své vzpomínky.“

„Nic si nepamatuju a dělám hodně chyb.“

„Na to se vykašli, mami. Potřebujeme knihy. Postačí i tvůj nákupní seznam.“

„Opravdu? Myslíš, že to zaujme?“

„...“

Magaliina matka nakonec raději opsala telefonní seznam.

Psaním knih úmyslně předurčených k odmítnutí došlo k odklonu od původního záměru, ale na tom pramálo záleželo. Těch osm textů, jež Magali pořídila během několika dnů, udělalo Jeanu-Pierrovi velkou radost. Spatřoval v nich jakýsi lehký záchvěv, znamení, že nic není ztraceno. Věděl, že pokroky své knihovny už nebude sledovat dlouho, a tak Magali přiměl, aby mu slíbila, že ve fondu uchová alespoň knihy, které se v něm za všechny ty roky nashromáždily.

„Slibuju, Jeane-Pierre.“

„Ti spisovatelé nám vyslovili důvěru... Nemůžeme je zklamat.“

„Dohlédnu na to. Budou tu v bezpečí. A vždycky se tu najde místo pro ty, které nikdo nechce.“

„Děkuji.“

„Jeane-Pierre...“

„Ano?“

„Chtěla bych vám poděkovat...“

„Za co?“

„Že jste mi daroval *Milence*... Je to tak krásné.“

„...“

Vzal Magali za ruku a hodnou chvíli ji držel. O pár minut později, sama v autě, se rozplakala.

*

Následující týden Jean-Pierre Gourvec zemřel doma v posteli. Všude se mluvilo o poutavé osobnosti, která bude všem chybět. Ale krátký obřad na hřbitově přilákal jen málokoho. Co po tom člověku vlastně zbylo? V ten den lidé možná mohli pochopit úpornost, s jakou založil a rozšiřoval knihovnu odmítnutých knih. Byla to hrobka proti zapomnění. Nikdo se nepřijde pomodlit na Gourvekův hrob právě tak, jako si nikdo nepřijde přečíst odmítnuté rukopisy.

*

Magali samozřejmě dodržela slib a uchovala získané rukopisy, ale na další rozvíjení projektu neměla čas. Městské zastupitelstvo už několik měsíců šetřilo, kde se dalo; omezilo zejména výdaje na kulturu. Po Gourvekově smrti Magali převzala vedení knihovny, ale přijmout zástupce jí město nedovolilo. Zůstala na všechno sama. V zadních regálech, zanedbávaných čím dál víc, sedal na slova bez adresáta prach. Sama Magali, zaneprázdněná svými úkoly, si na ně vzpomněla už jen vzácně. Jak by mohla tušit, že jí ty odmítnuté knihy převrátí život vzhůru nohama?